
STELIAN DUMISTRĂCEL – UN CERCETĂTOR AUTENTIC

CZU : 81-11

Laudatio pentru
Profesorul Stelian Dumistrăcel
la conferirea titlului de *Doctor Honoris Causa*
al Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, 29 martie 2012

Ala SAINENCO

Biografiile și autobiografiile Profesorului Stelian Dumistrăcel punctează ca borne profesionale: absolvent al Facultății de Litere de la Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași (1958); doctor în filologie al aceleiași Universități (1974); conducător de doctorat la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași din 1990 în specialitatea „filologie”. Fiind legată, în primul rând, de universitatea ieșeană, activitatea și formarea Profesorului Stelian Dumistrăcel, după cum e firesc, a înscris însă spații de formare mai întinse ca arie geografică și forme de activitate mai diverse decât cea a unui lingvist specializat strict într-un domeniu:

- *specializări și stagii de documentare:*

- în Germania: 1967, 1969 – Berlin (cu Werner Bahner) și, ca bursier DAAD, 1975 – Tübingen (cu Eugenio Coseriu), Heidelberg (cu K. Baldinger), Bonn (cu H. Meier), Marburg/Lahn (cu L.-E. Schmidt); 1991 – Tübingen, Heidelberg, Mannheim;
- în Franța, 1977 – Paris (cu M.-R. Aurembou), Lyon (cu Gaston Tuailon), Toulouse (cu J.-L. Fossat, X. Ravier);

- *membre în colegii de redacție:*

- al publicației Institutului „Anuar de lingvistică și istorie literară” (secretar științific de redacție în 1962; redactor-șef din 1990), reprezentând colaborarea la apariția a 43 de tomuri);
- al revistei „Limba română” (Chișinău);

- *membre în consiliul academic* al publicației „Philologica Jassyensia”;

- *activități de management:*

- șeful Sectorului de lexicologie-lexicografie, dialectologie și toponimie între anii 1970–1974;

-
- director adjunct onorific al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” al Filialei Iași a Academiei Române între anii 1975 și 1984;
  - șeful Departamentului de dialectologie (din 1990 până în decembrie 2010);
- *activități de cercetare:*
- între 1958 – 1997: cercetător științific (principal) la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” al Filialei Iași a Academiei Române;
  - în prezent, încadrat pe post de cercetător științific principal gr. I cu ½ normă;
- *activitate didactică:*
- între 1992 – 2000, ca profesor invitat, cursuri la Departamentul de limbă și literatură română pentru studenți străini (din Republica Moldova și din Ucraina) a Facultății de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza”;
  - între 1997 – 2000, profesor titular la Facultatea de Litere, Istorie și Teologie de la Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați; cursuri de istoria limbii române, etnolistică, introducere în lexicografie; cursuri la masteratele de la secția de Litere (*Lingvistica textului*) și de Istorie (*Etnolingvistică danubiană*);
  - din 1997, profesor asociat, iar, din 2001, profesor titular la Departamentul de Jurnalistică și Științele Comunicării al Universității „Al. I. Cuza”; profil didactic: cursuri în domeniile: *Discursul jurnalistic (fonetică aplicată, gramatică, lexic; stilistică și retorică); Elemente de pragmatică a comunicării*, la masteratul de profil de la Departamentul de Jurnalistică; din anul 2004 până în prezent, cu statutul de profesor invitat;
  - cursuri la Școala Doctorală a Facultății de Litere (din anul 2005): *Stilistică generală și Filosofia limbajului*; anterior: cursuri de dialectologie, ca suplینire, la Facultatea de Litere, între anii 1963 – 1968; profesor asociat la Facultatea de Istorie, între anii 1991 – 2000 (cursuri de etolingvistică);
  - profesor invitat la „Friedrich-Schiller-Universität Jena” (semestrul de iarnă al anului universitar 1996/1997);

-
- conferințe ca invitat la Universitățile din Jena (1995, 1996) și Heidelberg (1996);
  - ciclul de lecții *Frazeologia românească și „discursul repetat”* la Universitatea „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova (mai, 2003);
  - *activitate în comisii pentru acordarea de titluri științifice:*
    - membru în comisii pentru acordarea titlului de doctor la Universitățile din Iași, București și Cluj-Napoca și în comisia pentru acordarea titlului de doctor habilitat în științe filologice al Universității de Stat Chișinău;
    - membru în comisiile de „laudatio” pentru acordarea titlului de Doctor Honoris Causa următorilor lingviști și filologi: Eugeniu Coșeriu (Universitățile din Suceava, 2000, și Galați, 2001); G. Tohăneanu (Universitatea din Galați, 2000); Ion Brezeanu (Universitatea din Galați, 2000); Marius Sala (Universitatea din Suceava, 2006; Universitatea din Galați, 2010);
  - *participări la manifestări științifice:* la Congresele Internaționale de Lingvistică și Filologie Romanică de la București (1968) și de la Napoli (1974), la manifestările internaționale de românistică (München, 1993; Tübingen, 1995), la congresele de dialectologie romanică (Aix-en-Provence, 1974; Palermo, 1990), la Colocviile Comitetului Internațional pentru *Atlas linguistique roman* (Aussois, Franța, 1992; Barcelona, 1994; Grenoble, 1996) și la numeroase manifestări științifice desfășurate, între 1991 – 2011, la Bălți și Chișinău;
  - *colaborări la reviste* (*Iașul literar*, *Convorbiri literare*, *Semn* (Bălți), *Dacia literară*; *Cronica*, *Revista română*, *Contemporanul* și la cotidiene (*Monitorul*, *Ziarul de Iași*, *Ziarul Lumina*”);
  - *realizator al unei emisiuni de profil* („Limba ce-o vorbim”) la canalul tv „Europa Nova” (în anii 1995 – 1997); colaborări la Studioul de Radio Iași și la *Radio România Cultural*;
  - *consultant*, în mass-media, în probleme de pragmatică a comunicării, de socio-și psiholingvistică și de cultivare a limbii;
  - *membru al Seminarului științific* pentru discutarea tezelor de doctor și doctor habilitat în Filologie la specialitățile „Limba română” și „Lingvistică generală” (din iunie 2011) al Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți;

- .....
- *membru al Uniunii Scriitorilor din România* (2010);
  - „*Doctor Honoris Causa*” al Universității „Dunărea de Jos” (Galați, 5 mai 2011).

„Enciclopedist original, dominat de rigoarea omului de știință”, „cu disponibilități superioare de relaționare” (P. Zugun), Profesorul Stelian Dumistrăcel nu putea să-și limiteze demersul epistemologic la un singur domeniu.

Oreintarea inițială a Domniei Sale spre *Dialectologie*, „benefică formativ pentru orice lingvist, căci dialectologia înseamnă, mai întâi, contactul cu vorbitorul și cu vorbirea, iar, apoi, pentru cei interesați sau cu „înclinații”, orientarea spre socio- și psiholingvistică și, la urma urmelor, plasarea în problematica majoră a antropologiei culturale” (Dumistrăcel 2007), așa cum afirmă Profesorul însuși, i-a favorizat „împliniri” și i-a adus „satisfacții” pe mai multe planuri: „participarea, în calitate de membru al Comitetului Național Român pentru realizarea lucrărilor respective, la proiectele internaționale *Atlas linguarum Europae* (ALE) și *Atlas linguistique roman* (ALiR) și, nu în ultimul rând, șansa de a lansa, în 1990, cu sprijinul larg al acad. Silviu Berejan, proiectul *Graiuri românești de la Est de Carpați. Enotexte*, de colaborare cu dialectologiei de la Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Moldova (Vasile Pavel, Valentina Corcimari, Valeriu Scifos, realizând anchete în 30 de localități din România, Republica Moldova și Ucraina, în vederea publicării unor volume de etno- și sociotexte)” (Idem).

Volumele realizate individual sau în colaborare, articolele și recenziile sînt dovada contribuției „unuia din cei mai avizați specialiști în problematica generală a dialectologiei” (Eugen Beltechi), la *abordarea raporturilor dintre limba literară și graiurile dacoromânești din perspectivă socio- și psiholingvistică*. Studiul asiduu de către un filolog în formare doar a operei în domeniul dialectologiei a profesorului Stelian Dumistrăcel ar putea, cu siguranță, să-i ofere acestuia cea mai bună școlire în dialectologie. Ar fi suficient să aducem, în acest sens, titlurile recenziilor la lucrările de dialectologie ale Domniei Sale și numele celor care le-au semnat:

- *Popular și literar* de Alexandru Graur și *O contribuție importantă la studiul unei etape de o deosebită complexitate din istoria fonetismului graiurilor dacoromâne* de Dorin Urișescu pentru *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, distinsă și cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române;

.....
 - *O lucrare nouă, unică în domeniu din mai multe puncte de vedere de Mircea Ciubotaru și Adeverată premieră în domeniul teoriei și metodologiei cercetării graiurilor* de Valentina Corcimari pentru *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*, Iași, Edit. Academiei Române, 1997.

La același domeniu, este de menționat și contribuția lui Stelian Dumistrăcel la introducerea informatizării, prin tehnoredactarea asistată de calculator, în cartografia lingvistică românească, în colaborare cu Institutul de Informatică Teoretică al Filialei Iași a Academiei Române, precum și lansarea, în colaborare cu Institutul de Lingvistică de la Chișinău, a proiectului de recuperare, în spiritul activității Școlii Sociologice Gusti, a moștenirii culturale aparținând comunităților rurale din localitățile dispărute și strămutate în cursul regimurilor totalitare din a doua jumătate a secolului al XX-lea, prin anchete desfășurate în Moldova istorică.

Transcenderea spre alte domenii ale științelor filologice, adunate, după cum apreciază Domnia Sa însuși, sub eticheta unui fișier tematic „*viziune de antropologie culturală*” a însemnat transferul unor posibilități de interpretare și orientarea spre domenii interdisciplinare. În timp, Stelian Dumistrăcel n-a parasit și n-a renunțat la domenii de studii, ci doar le-a amplificat, conferindu-le alte dimensiuni. Din materialul oferit de atlasele lingvistice, dicționare, literatura cultă și populară, Stelian Dumistrăcel a construit eșafodajul pentru elaborarea studiilor de *Istoria limbii, limbă literară, lexicologie, stilistică (etimologie, semantică; cultivarea limbii, limba și stilul scriitorilor)*. Sînt relevante în acest sens, contribuțiile Domniei Sale la elaborarea *Dicționarului limbii române* (serie nouă), t. X, partea a II-a (1987), partea a III-a (1990) și partea a IV-a (1992), București, Editura Academiei Române, a *Dicționarului explicativ ilustrat al limbii române* (coord. Eugenia Dima), Chișinău, Editurile ARC și GUNIVAS, 2007, studiile de stilistică literară și istoria limbii.

Domeniul însă „care l-a acaparat începînd din anii '80” și cu care numele Stelian Dumistrăcel se identifică nu mai puțin decît cu dialectologia este *frazologia*. Aportul Domniei sale, în cea mai concisă formulare vizează: (1) promovarea cercetării monografice, interdisciplinare a elementelor autohtone din vocabularul limbii române; (2) schițarea tipologiei genealogice și funcționale a frazeologismelor românești; (3) realizarea unui dicționar de expresii din perspectiva antropologiei culturale.

Cele trei lucrări – *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, 261 p.; ediția a doua, cu un *Supliment de analiză din perspectivă pragmatică*, Casa Editorială Demiurg Plus, Iași, 2011, 252 p.; *Expresii românești. Biografii – motivații*, Iași, Institutul European, 1997

(ediția I), 314 p.; *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*; ediția a II-a a volumului precedent, revăzută și augmentată, Iași, Institutul European, 2001, 534 p. – oferă cea mai plauzibilă explicație, susținută, așa cum considera Domnia Sa că este necesar, de „cercetarea aprofundată a *lucrurilor* și a *obiceiurilor*, ceea ce înseamnă cunoașterea culturii materiale și spirituale rurale”, orientată „spre grupări referitoare la expresii reflectând orientarea în spațiu și perceperea timpului, ocupațiile primordiale (de la stadiul de „prădători” la acela de producători), practicile magice și credințele religioase, vechile obiceiuri familiale, dreptul cutumiar și, în sfârșit, confruntarea cu alte etnii și civilizații”, toate acestea însemnând, în fond, „lingvistică din perspectiva antropologiei culturale”.

Referințele critice la aceste volume subliniază importanța demersului realizat de Stelian Dumistrăcel în explicarea a ceea ce putem numi imaginarul lingvistic românesc:

- „Marele merit al autorului e, în această carte, finețea analizei. [...] Cu prudența necesară, lingvistul disociază, compară, evaluează diferite ipoteze și adesea lasă mai multe căi deschise interpretării”, menționează Rodica Zafiu cu referire la *Expresii românești. Biografii – motivații*;

- „Lingvistul ieșean Stelian Dumistrăcel umple golul lexicographic din acest domeniu și, prin contribuțiile de *teorie lingvistică* aduse în cele două *prefețe*, bazate pe dicționarul său, impune definitive o temă specifică de studio al limbii române din toate timpurile, deci de când limba română este atestată”, afirmă Petru Zugun despre *Până-n pânzele albe. Dicționar de expresii românești*;

- „Il s'ensuit que la méthode synchronique doit être corroborée avec les méthodes diachronique et de la géographie linguistique, toutes ces méthodes étant nécessaires et se complétant mutuellement. Grâce à ce procédé, nous avons la satisfaction de lire des explications véridiques pour bon nombre de mots, de métaphores et d'expressions dont la forme ultime et la sphère d'activité actuelle ne sont pas faciles à comprendre”, aprecia Haralambie Mihăescu, membru corespondent al Academiei Române, cu referire la *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*.

N-am putea trece peste două aprecieri, de care, după cum recunoaște Profesorul Dumistrăcel însuși, s-a bucurat enorm: „după ce a citit, într-o noapte, la Tübingen, *Expresii românești*”, profesorul Eugeniu Coșeriu i-a spus: „frumoasă carte ai scris!”, iar când, la „Colocviile filologice gălățene” (2001), a prezentat ”o primă comunicare având ca obiect modificarea enunțului aparținând discursului repetat”, Magistrul l-a felicitat: „Domnule Dumistrăcel, ne-ai copleșit!”

Preocupările pentru dialectologie, ca dialectologie a vorbitorului, descoperirea principiilor „mecanismului modificării «enunțurilor aparținând discursului repetat»”, activitatea didactică de profesor la Departamentul de Jurnalistică și Științele Comunicării de la Universitatea „Al.I.Cuza”, la cursurile de stilistică a vorbirii și de retorică au rezultat într-un interes deosebit pentru discursul jurnalistic. Orientarea spre acest domeniu i-a prilejuit “reevaluarea, din perspectiva retoricii clasice și a pragmaticii moderne, a statutului «stilurilor funcționale» ale limbii române, pornind de la analiza limbajului publicistic”. După cum afirmă Stelian Dumistrăcel însuși, „mutația de interes o reprezintă reorientarea de la stilistica limbii literare (având ca obiect de studiu dezvoltări culturale, stilul beletristic și pe cel științific, în principal), spre aceea a limbajului, a vorbirii, care a dispus de miezul tuturor stilurilor și limbajelor funcționale din limba «exemplară» de mai târziu”.

„Stelian Dumistrăcel, afirmă Rodica Zafiu, corectează interpretările reduționiste ale *funcției fatice*, care a fost uneori înțeleasă ca o simplă operație de menținere și verificare, prin formula ritualizate, a canalului fizic [...]. Acoperirea mai largă a conceptului este clarificată printr-o revenire la surse – la antropolingvistica lui Malinowski – și prin raportare la „funcția de apel” din modelul lui K. Bühler, care acoperă deopotrivă faticul și conativul”; „ideea esențialității funcției fatice (...) este susținută de autor cu argumente solide; se contracarează astfel opinia, destul de răpîndită, conform căreia reprezentativă pentru discursul presei ar fi funcția conativă”.

Relevantă pare a fi și racordarea tot mai insistentă la teoria integralistă despre limbaj. Așa cum observă și Dan S. Stoica, „coșerian declarat, Stelian Dumistrăcel raportează la construcțiile Magistrului de la Tübingen propriile sale viziuni asupra stilului funcțional”.

Lucrarea care îi este consacrată memoriei lui Eugeniu Coșeriu și care constituie „un model în ceea ce privește aplicarea principiilor recomandate de Eugeniu Coșeriu pentru cercetare” (Cristinel Munteanu) este *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comuniunii fatice prin mass-media*, Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2006, „un veritabil tratat de lingvistică a textului”.

Raportarea la Eugeniu Coșeriu, de la care, așa cum afirmă Stelian Dumistrăcel, „peste toate”, a învățat „o lecție de bază Coșeriu: cercetarea trebuie să fie critică, recuperatoare și integratoare” devine o constantă a demersurilor epistemologice realizate de profesor: articole publicate în volume colective și în reviste, comunicări la conferințe, cursuri pun în valoare concepte coșeriene despre limbaj, oferă modele de abordare integralistă, promovează cea mai amplă teorie asupra limbajului.

Nu doar raportarea la teoria coșeriană, încadrabilă în limitele propriilor lucrări, definește însă activitatea de promovare de către Profesorul Stelian Dumistrăcel a integralsimului lingvistic.

Primul volum al lui Eugeniu Coșeriu *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii*, apare la o editură din Republica Moldova – „Știința”, 1994 – prin contribuția lui Stelian Dumistrăcel în colaborare cu Silviu Berejan. În aceeași perioadă, Profesorul colaborează și la apariția volumului *Prelegeri și conferințe (1992 – 1993)*, supliment la „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXXIII, 1992-1993, A. Lingvistică, 192 p.

Împreună cu „princiipiile lingvisticii ca știință a culturii”, Stelian Dumistrăcel a ținut însă să le transmită studenților și doctoranzilor săi lecția de deontologie epistemologică, creînd o veritabilă școală lingvistică, prin propunerea și conducerea a 15 teze de doctorat pe teme de lingvistică coșeriană.

Strict geografic, Școala lingvistică întemeiată de Stelian Dumistrăcel se află la Iași, acolo unde se află și creatorul ei. Cei care se înscriu însă pe această linie a dezvoltării științifice, care, direct sau indirect, au venit în contact cu principiile și teoriile promovate de Profesorul Stelian Dumistrăcel, le-au preluat, au beneficiat de ele și le-au promovat nu pot fi perimetrați [aș schimba: circumscriși] geografic. Universitatea din Bălți, ca un caz particular al contactului cu Profesorul Stelian Dumistrăcel, l-a avut drept profesor în repetate rînduri, participant la conferințe și colocvii, membru în colegii de redacție și în Seminarul științific de profil, colaborator la reviste („Semn”), prezentări ale tezelor de doctor (*Locuțiunile în sistemul unităților denominative ale limbii române*, în „Intertext. Revistă științifică a Universității Libere din Moldova”, Chișinău, 2007, nr. 1/2, p. 271-272).

Oferite cu generozitate, consultațiile și sugestiile Profesorului Stelian Dumistrăcel, la mese rotunde sau în pauzele din conferințe, i-au ajutat pe mulți dintre cei prezenți să-și nuanțeze, iar uneori, chiar să-și restrctureze esențial demersurile în domeniile identificate de cercetare.

Nu mai puțin important însă, s-a conturat pentru noi, prin Stelian Dumistrăcel, modelul cercetătorului obiectiv și riguros, modelul profesorului exigent și competent și, nu în ultimul rînd, modelul omului Stelian Dumistrăcel, inteligent și sociabil, binevoitor, dar intransigent, trăsături care conturează individualitatea unei personalități umane inconfundabile.